

УДК 811.111'373.7

А. М. Троцюк – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов природничо-математичних спеціальностей Волинського національного університету імені Лесі Українки

Структурно-семантичні особливості Дієслівних фразеологічних одиниць із соматичним компонентом “hand”

Роботу виконано на кафедрі іноземних мов природничо-математичних спеціальностей ВНУ імені Лесі Українки

В статті досліджуються дієслівні фразеологічні одиниці сучасної англійської мови із соматичним компонентом “hand”, виявляються їх структурні типи та значення.

Ключові слова: дієслівні фразеологічні одиниці, соматичний компонент.

Троцюк А. М. Структурно-семантические особенности глагольных фразеологических единиц с соматическим компонентом “hand”. В статье рассматриваются глагольные фразеологические единицы современного английского языка с соматическим компонентом “hand”, выявляются их структурные типы и значение.

Ключевые слова: глагольные фразеологические единицы, соматический компонент.

Trotsiuk A. M. Structural and Semantic Peculiarities of Verbal Phraseological Units with the Somatic Component “hand”. The article deals with the verbal phraseological units of modern English with the somatic component “hand” and highlights their structural types and meaning.

Key words: verbal phraseological units, somatic component.

Постановка наукової проблеми та її значення. У складі великої кількості англійських фразеологізмів присутні компоненти, які належать соматичному коду культури, оскільки людське тіло з давніх-давен є джерелом пізнання світу. Незважаючи на значну кількість досліджень, які присвячені аналізу соматичних фразеологічних одиниць [1; 2; 5; 7], системне вивчення англійських фразеологічних зворотів з соматичним компонентом залишаються поза увагою дослідників, що і зумовлює **актуальність** нашої роботи.

Матеріалом дослідження слугують близько 150 дієслівних фразеологічних одиниць (далі – ДФО) із соматичним компонентом “hand”, одержаних шляхом суцільної вибірки з англо-українського фразеологічного словника [8] та Oxford Dictionary of English Idioms [9].

Метою статті є системне вивчення ДФО з компонентом “hand”. У зв’язку з цим поставлено такі **завдання**: 1) проаналізувати структурні типи ДФО із соматичним компонентом “hand” та визначити найбільш продуктивні структурні моделі, за якими вони будуються; 2) визначити різновиди фразеологічного значення та фразеосемантичні групи, які досліджувані ДФО утворюють.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів. Під фразеологізмом ми розуміємо лексико-граматичну єдність двох і більше нарізно оформлених компонентів, граматично організованих за моделлю словосполучення чи речення, яка, маючи цілісне значення, відтворюється в мові за традицією, автоматично [4, 279].

ДФО це такі, які володіють узагальненою семантикою процесуальної ознаки, об’єктивованою в дієслівних граматичних категоріях виду, стану, способу, особи та часу. У реченні ДФО виконують синтаксичну функцію присудка.

ДФО можуть бути повністю або частково переосмисленими вмотивованими або невмотивованими зворотами. В основі великого числа ДФО лежить метафоричне або метонімічне переосмислення відповідного словосполучення. Більшість ДФО стосуються людини, дій, які здійснює людина, або стану, в якому вона перебуває. Переважна більшість досліджуваних ДФО належить до класу

номінативних одиниць та представлені некомпаративними фразеологічними одиницями.

Значна частина ДФО починаються з дієслів:

- **to be: to be in one's hands** (цілком залежати від когось), **to be off one's hands** (не бути більше тягарем для когось), **to be out of hand** (вийти з покори; вийти з під контролю; розпуститися);

- **to have: to have one's hands tied** (не мати свободи дій), **to have a hand in something** (бути замішаним у чомусь), **to have a hand in the dish (pie)** (мати відношення до чогось), **to have a light hand** (мати легку руку), **to have long hands** (бути впливовою, могутньою людиною), **to have no hand in something** (не мати ніякого відношення до чогось), **to have time on one's hands** (мати багато вільного часу);

- **to get: to get (one, something) in hand** (взяти в руки, оволодіти); **to get (one, something) off one's hands** (збути з рук, здихатися); **to get oneself in hand** (взяти себе в руки); **to get one's hand in something** (набути, або мати досвід у чомусь, натренуватися); **to get under (one) hand** (позбавити когось можливості діяти).

ДФО, які починаються з дієслів **to be** та **to have** позначають перебування людини в якомусь стані, а ДФО, які починаються з дієслова **to get**, позначають перехід людини від одного стану в інший.

ДФО утворюють численні фразеосемантичні групи. Назвемо деякі з них:

1. Виходити заміж, оженитися: **to bestow one's hand on one /give one's hand to one** (віддати комусь руку, одружитися); **to give one's hand and heart** (віддати руку і серце); **to marry with the left hand** (вступити в морганатичний шлюб); **to be a suitor for one's hand** (просити чиєїсь руки); **to offer one's hand and heart** (запропонувати руку і серце, освідчитися).

2. Здібності людини. На позначення фізичних та розумових здібностей людини уживаються такі ДФО, як **to turn one's hand to anything** (мати здібності до всього); **to lay one's hand on the right spot** (збагнути суть справи, взяти вола за роги); **to be not much of a hand at something** (не дуже розбиратися, мати погані

здібності до чогось); **to be no hand at something** (не мати здібностей, хисту до чогось).

3. Риси характеру людини. Ми виявили ДФО на позначення негативних і позитивних рис характеру людини. Негативні риси характеру людини відобразилися у таких ДФО: **to lay hands on the ark** (зневажливо ставитись) – зневага; **to carry things with the high hand** (бути зарозумілим, гордовитим, чванливим) – зверхність, пиха; **to have a heavy hand** (бути суворим) – жорстокість; **to carry fire in one hand and water in the other** (говорити одне, а думати інше) – дволикість, лицемірство.

Позитивні риси характеру людини відображені в таких ДФО: **to have an open hand** (бути щедрим); **to put one's hand in one's pocket** (розщедритися) – щедрість; **to wait upon one hand and foot** (служити комусь вірою і правдою) – відданість.

4. Негативні прояви людської поведінки: **to have (take) the law in one's own hands** (розправитися з кимсь власними руками, учинити самосуд); **to bathe one's hands in blood** (обагрити руки кров'ю); **to wash one's hands of something** (умити руки, зняти з себе відповідальність за когось/щось); **to lay violent hands of oneself** (покінчити з собою); **to put one's hand in a hornet's nest** (нажити собі багато ворогів).

5. Робота, діяльність. Людська діяльність може характеризуватися з точки зору її результативності. Позитивна оцінка людської праці знайшла вираження в таких ДФО: **to go heart and hand into something** (взятися за виконання чогось дуже енергійно, з ентузіазмом); **to try one's prentice hand at something** (спробувати свої сили); **to give one's last hand to something** (завершити, довести щось до кінця); **to have one's hands full (with)** (мати по горло роботи); **to have (something) on one's hands** (бути зайнятим, мати невідкладну роботу).

Негативну оцінку праці, її результатів знаходимо в таких ДФО: **to work with the left hand** (працювати абияк); **to sit on one's hands** (сидіти склавши руки, нічого не робити); **to sit with idle hands** (сидіти як пень); **to keep one's hands in**

pockets (нічого не робити, байдикувати); **not to do a hand's turn** (і за холодну воду не братися, байдики бити).

6. Щастя/нещастя, успіх/невдача. У межах цієї тематичної групи виділили дві підгрупи ДФО, протилежних за своїм значенням. До першої підгрупи належать ДФО, що позначають позитивні явища, пов'язані з успіхом, удачею. Наприклад, **to have the game in one's hands** (бути у виграшному становищі); **to have the staff in one's own hand** (бути хазяїном становища); **to make a (fine) hand** (домогтися успіху); **to get a good hand** (мати шанси на успіх); **to get a big hand** (бути зустрінутим тривалими оплесками); **to win hands down** (легко здобути перемогу).

Друга підгрупа представлена ДФО, які позначають протилежні явища, тобто нещастя, невдачу: **to chuck one's hand in; hold up one's hands** (визнати себе переможеним); **to throw in/up one's hand** (здатися, спасувати).

7. Стосунки між людьми знайшли відображення в мові у вигляді таких ДФО: **to strengthen one's hands** (підтримати, допомогти комусь); **to go hand in hand** (діяти разом); **to eat out of one's hands** (танцювати під чийось дудку); **to get/have/hold) the whip hand of one** (тримати когось у повній підлеглості, покорі); **to hold one under one's hand** (тримати під черевиком).

8. Прояв емоцій: **to knead one's hands** (терти руки (від ніяковості, замішання, хвилювання)); **to rub one's hands** (терти руки (від задоволення)); **to wash one's hands in with invisible soap** (терти руки (від задоволення, хвилювання тощо)).

Фразеологізми. співвідносні зі словосполученнями, організуються за моделями вільних сполучень слів. На думку В. Чередниченко, модельованість фразеологічної системи є одним із найважливіших показників ступеня її регулярності [6]. Досліджуючи моделі фразеологічних одиниць, ми застосовували два підходи – кількісний (аналіз моделей за кількістю їх складових компонентів) і якісний (аналіз моделей за їхніми безпосередніми складовими).

Аналіз фразотворчих моделей за кількістю їх складових показав, що переважна більшість ДФО, утворених за певною структурною моделлю, є такими, що складаються з п'яти компонентів (37%) (**be wax in one's hands** –бути сліпим

знаряддям у чийхсь руках; **bring a baby up by hand** – виростити дитину на штучному харчуванні), чотирьох компонентів (24%) (**turn one’s hand over** – дещо зробити, взятися за холодну воду; **lay one’s hand heavily** – переграти, переборщити) та трьох компонентів (21%) (**hold one’s hand** – утримувати когось від втручання). Менш частотними серед ДФО є шестикомпонентні (13%) (**wait on one hand and foot** – служити комусь вірою і правдою; **go heart and hand upon something** – взятися за виконання чогось дуже енергійно, з ентузіазмом). Найменші групи складають бінарні фразеологічні одиниці (3%) (**deal a hand** – здавати карти; **change hands** – перейти до інших рук), семикомпонентні (0,5%) (**hold something in the hollow of one’s hand** – цілком контролювати) та дев’ятикомпонентні (0,5%) ДФО (**carry fire in one hand and water in the other** – говорити одне, а думати інше).

Поділяючи точку зору А. В. Куніна на існування трьох різновидів фразеологічного значення - ідіоматичного, ідіофразеоматичного та фразеоматичного [3, 140] - серед ДФО із соматичним компонентом “hand” виділяємо ідіоматизми, ідіофразеоматизми та фразеоматизми.

До ідіоматизмів належать нарізно оформлені ДФО з повністю або частково переосмисленими значеннями. Ідіоматичні ДФО будуються за такими структурними моделями, як:

V + N	turn a hand (хоч щось зробити, пальцем поворухнути);
V + Pron/N’s + N	stand one’s hand (заплатити за частування);
V + Adj + N	fight the lone hand (перебувати на самоті);
V + Prep + Pron/N’s + N	throw in one’s hand (визнати себе переможеним, скласти зброю);
V + Prep + Prep + N	be/get out of hand (вийти з покори, вийти з під контролю; розпуститися);
V + Pron/N + Prep + N	play one’s hand heavily (перестаратися, переборщити);

V + N + Prep + N	lay hands on the ark (осквернити, опоганити; зневажливо ставитися);
V + Pron/N's + N + Prep	chuck one's hand in (визнати себе переможеним, відмовитися від своїх поглядів),
V + Pron/N's + N + Prep + N	cross one's hands with silver (дати срібну монету за гадання);
V + Adj + N + Prep + Pron	hold the whip hand of one (тримати когось у повній підлеглості, покорі);
V + N + Prep + Pron/N's + N	have the game in one's hands (бути хазяїном становища);
V + Pron/N's + N + Prep + Pron/N's + N	put one's hand in a hornet's nest (нажити собі багато ворогів).

Найбільш продуктивними з них є моделі: V + Pron/N's + N та V + Adj + N.

До ідіофразеоматизмів належать нарізно оформленими ДФО, одні з фразеоматичних варіантів яких мають буквальне, але ускладнене значення, а інші повністю переосмислені. Ідіофразеоматичні ДФО будуються за такими структурними моделями, як:

V + N	press hands (обмінятися рукостисканням),
V + Pron/N's + N	read one's hand (гадати по руці);
V + Adj + N	have a heavy hand (бути дуже суворим, вимогливим, суворо карати);
V + N + Prep	lay hands on (захопити, привласнити);
V + Pron/N + Prep + N	take one/something in hand (братися за щось, брати на себе відповідальність за когось);
V + N + Prep + N	have/take a hand in something (бути замішаним у чомусь, мати відношення до чогось);

V + Pron/N's + N + Prep	put one's hands on/upon (захопити, піймати, одержати, привласнити);
V + Prep + Adj + N	work with the left hand (працювати не кваплячись, абияк);
V + Pron + Prep + Pron/N's + N	slip something into one's hand (сунути в руки, непомітно дати комусь щось);
V + Pron/N's + N + Prep + Pron/N's + N	bury one's hands in one's pockets (засунути руки в кишені).

Найбільш продуктивними з них є моделі: V + Pron/N's + N + Prep + N та V + Prep + Pron/N's + N.

До фразеоматизмів належать нарізно оформлені ДФО з непереосмисленим, але ускладненим значенням. Фразеоматичні ДФО будуються за такими структурними моделями, як:

V + Pron/N's + N	tie one's hands (зв'язати собі або комусь руки);
V + Adj + N	write a beautiful hand (мати гарний почерк, гарно писати);
V + Prep + N	send by hand (послати, відправити щось з кимсь, через когось (<i>не поштою</i>));
V + Prep + Pron/N's + N	hold up one's hands (підняти руки догори, здатися),
V + Pron/N + Prep + N	get oneself in hand (взяти себе в руки, швидко оволодіти собою);
V + Pron/N's + N + V _{ed}	have one's hands tied (руки зв'язані, не мати свободи дій),
V + Pron/N's + N + Prep	foul/soil one's hands with (бруднити собі руки, зв'язуватися з кимсь);
V + Pron/N's + N + Prep + N	wash one's hands of something (умити руки, зняти з себе відповідальність за когось, щось);

V + Pron/N's + N + Conj + N **give one's hand and heart** (віддати руку і серце);

V + N + Prep + Pron + N **grasp life with both hands** (використовувати кожну хвилину життя; братися за життя обома руками).

Найбільш продуктивними з них є моделі: V + Pron/N's + N та V + Pron/N's + N + Prep + N.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У результаті аналізу ДФО, які містять у своєму складі соматичний компонент "hand", можна зробити низку висновків, а саме:

- для соматичного компонента "hand" характерна висока продуктивність, тобто здатність стати основою для формування великої кількості ДФО;

- характерним структурним типом ДФО з компонентом "hand" є структура підрядного словосполучення;

- існування трьох різновидів фразеологічного значення дало можливість виділити серед досліджуваних ДФО ідіоматизми, ідіофразеоматизми та фразеоматизми;

- ДФО із соматичним компонентом "hand" утворюються на основі метафоричного або метонімічного переосмислення; всі вони характеризується антропоцентричністю.

Перспективним у подальшому вивченні даної проблеми є розгляд фразеологічних одиниць з соматичним компонентом "hand" у комунікативному та когнітивному аспектах.

Література

1. Адамсон И. Соматические фразеологизмы с компонентом "рука" в русском и эстонском языках / И. Адамсон // Русская филология. Сб. науч. тр. молодых филологов. – Тарту, 2000. – С. 218-233.

2. Горди М. Проблемы систематизации фразеологических номинаций с соматическим компонентом в современном русском и польском языках /М. Горди // Slowo. Tekst. Czas. Materiały z VII Międzynarodowej Konferencji Naukowej, red. M. Aleksiejenko. – Szczecin, 2004. – S. 213-219.
3. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка: учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. – 2-е изд., перераб. / А. В. Кунин – М.: Высш. шк., Дубна: Изд. центр “Феникс”, 1996. – 381 с.
4. Скрипник Л. Г. Фразеологія укр. мови / Л. Г. Скрипник. – К.: Наук. думка, 1973. – 279 с.
5. Тимеа Ч. Соматические фразеологизмы в русском и венгерском языках: автореф. дис. ... канд. филол. наук / Ч. Тимеа ; Гос. ин-т рус. яз. им. А. С. Пушкина. – М., 1999. – 24 с.
6. Чередниченко В. Інноваційна фразеологічна вербалізація в англійській мові (лінгвокогнітивний та соціолінгвістичний параметри): дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / В. Чередниченко. – Запоріжжя, 2005. – 220 с.
7. Яковлева В. В. Особенности структуры и семантики наречных фразеологизмов с соматическим компонентом в русском и испанском языках / В. В. Яковлева // Филол. науки в МГИМО. – 2000. – № 4. – С.107-114.
8. Баранцев К. Т. Англо-український фразеологічний словник / К. Т. Баранцев – К.: Рад. шк., 1969. – 1051 с.
9. Oxford Dictionary of English Idioms / ed. by AP Cowie, R Mackin & IR McCaig. – Oxford University Press, 2007. – 685 p.

Адреса для листування:
 43025, Луцьк, Проспект Волі, 13
Тел. (0332)24-82-48 (сл.)

Статтю подано до редколегії
 16.03.2010 р.